

## Aktuální otázky lidských práv



Budova Evropského soudu pro lidská práva | Zdroj: <http://multimedia.echr.coe.int/>

Vážené dámy a pánové,

pomalu se blíží ke konci funkční období Karla Jungwierta v roli soudce Evropského soudu pro lidská práva za Českou republiku, proto je načase vybírat jeho nástupce. Do štrasburského křesla má nakročeno jeden z trojice kandidátů Mahulena Hofmannová, Zdeněk Kühn a Aleš Pejchal. Všichni se uvolili odpovídat na naše otázky, můžete si tedy vybrat svého favorita a otestovat, nakolik se shodují Vaše preference s vkusem delegátů Parlamentního shromáždění Rady Evropy.

Se svými zkušenostmi ze stáže v Kanceláři vysoké komisařky OSN pro lidská práva se s vámi podělí Kristina Hornáčková a přidává tipy, jak ženevskou anabázi zažít, přežít a užít. Ladislav Vyhnánek se ohlíží za nepřehlédnutelným desetiletým působením Elišky Wagnerové v roli místopředsdkyně Ústavního soudu. Helena Bončková vybírá pár lidskoprávních případů

ze svého lucemburského působiště u Soudního dvora EU a Melanie Phamová informuje, že hnutí Occupy se ještě nevyčerpalo ani v České republice.

Zajímavé události se dějí také ve světě mezinárodní trestní justice. Dlouhých šestašedesát let dělila odsouzení dvou hlav států. Po-hitlerovský německý vůdce Karl Dönitz si v roce 1946 vyslechl verdikt znějící na deset let za mřížemi a nyní jej následoval liberijský exprezident Charles Taylor, jehož trest vězení však dosahuje pětinasobné délky. Na plné obrátky se pod taktovkou Centra Simona Wiesenthala rozběhl také hon na poslední přežívající nacistické pohlavary, kteří mají být vystaveni spravedlnosti dříve, než bude pozdě.

Zajímavé počtení v Bulletinu přeje  
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci  
Hubert Smekal.

## Obsah

Centrum pro lidská práva klade otázky kandidátům České republiky na soudce ESLP

### 1) Mezinárodní trestní spravedlnost |7

Charles Taylor: První odsouzená hlava státu po šedesáti šesti letech

Stíhání posledních nacistů

Lidská práva v Severní Koreji: Marnost nad marností?

### 2) Evropský systém ochrany lidských práv |12

Co nového ve Štrasburku: Svobodu projevu musí státy chránit aktivně

Listina základních práv EU v akci

Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv: Bude překonáno stádium stagnace?

### 3) Mezinárodní politika a lidská práva |16

Na stáži v Úřadu vrchní komisařky OSN pro lidská práva: Kancelář s výhledem na Ženevské jezero

Jižní Súdán rok poté: Z konfliktu do konfliktu?

Kauza Čchen Kuang-čcheng: Útěk z domácího vězení, diplomatická roztržka a nakonec studium v USA

### 4) Česká republika a lidská práva |20

Hnutí Occupy v Brně

Jaro na Ústavním soudu: Eliška Wagnerová, její nástupci a soud po jejím odchodu

+ Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech



Venice Academy of Human Rights 2012

"The Limits of Human Rights"  
9-18 July 2012

## Centrum pro lidská práva klade otázky kandidátům České republiky na soudce ESLP

Lubomír Majerčík

U Evropského soudu pro lidská práva dochází letos k velké rošádě. Zvoleno má být 9 nových soudců či soudkyň. Odcházet budou zároveň jedni z nejdéle působících osob u ESLP – např. současný britský předseda Sir N. Bratza, „dobrý duch Soudu“ Belgičanka F. Tulkens a především český soudce K. Jungwiert. Ten délkou svého soudcovského mandátu útočí na příčku nejdéle působícího soudce v historii ESLP. Kdo ho nahradí? O tom bude rozhodovat Parlamentní shromáždění Rady Evropy v posledním červnovém týdnu a před tím jeho Výbor pro právní otázky a lidská práva. (Ano, soudci ESLP jsou skutečně voleni, ačkoli se nás britský tisk snaží v posledních letech vytrvale přesvědčit o nadvládě nikým nevolených evropských soudců.)

Po dramatickém výběru tří českých kandidátů na vnitrostátní úrovni nás nyní čeká neméně dramatické rozhodování na úrovni evropské. Stejně jako před dvěma lety, kdy se jednu chvíli schylovalo k volbě nového českého soudce (Bulletin 1/2010), i tentokrát přinášíme krátké rozhovory s každým českým kandidátem a jejich stručné medailonky. Přejme Parlamentnímu shromáždění šťastnou ruku a nechejme se překvapit, kdo zasedne na uvolněné místo 1. listopadu.

Na naše otázky odpovídají **Aleš Pejchal (AP)**, **Mahulena Hofmannová (MH)** a **Zdeněk Kühn (ZK)**.

**Jaké jsou podle Vás klíčové vlastnosti soudce/soudkyně Evropského soudu pro lidská práva? Měla by tato osoba vést, nebo spíše sledovat stávající právo?**

**AP:** Soudci musí mít vysoký morální charakter a splňovat podmínky vyžadované pro výkon vysokých soudních funkcí nebo být uznávanými právníky. Soudci zasedají v Soudu jako soukromé osoby. Ve svém funkčním období nemohou soudci vykonávat činnost neslučitelnou s jejich nezávislostí a nestranností nebo s požadavky stálého úřadu.

**MH:** Na první část Vaší otázky nemohu odpovědět jinak než citací z textu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod: Soudci musí být nezávislí a nestranní, musí mít vysoký morální charakter a splňovat podmínky vyžadované pro výkon vysokých soudních funkcí nebo být uznávanými právníky. Pokud druhou částí otázky

míříte na problematiku soudcovského aktivismu v protikladu k soudcovské zdrženlivosti, soudce se samozřejmě neobejde bez dokonalé znalosti platného práva a dosavadní judikatury; teprve na jejich základě může uvažovat o výkladu, který jde nad rámec právní normy v kontextu, v kterém byla přijata. S použitím Vaší terminologie - vést může, sledovat stávající právo musí.

**ZK:** Takováto osoba by měla mít zkušenosti z vlastního i cizího právního řádu, což je vlastnost nejlépe umožňující působit v rámci supranacionálního soudu. Zkušenosti z vícero právních profesí, tedy ne úzce orientované zkušenosti toliko akademické, nebo jen třeba prokurátorské. Ideální je kombinace zkušeností teoretických i praktických, ostatně řada rozhodnutí ESLP je stavěna na propracovaných teoretických konstrukcích. Životní vyzrálost, schopnost porozumění běžným problémům lidí, sociální empatie, jistá míra pragmatičnosti. Soudce by se měl držet (v rámci možnosti) interpretovaného práva, což nejlépe omezí volné prosazování vlastních ideových názorů na sporné hodnotové otázky. Neměl by být fanatik extrémních názorů, například extrémní „humanrightista“, pro něhož praktické důsledky interpretace otevřených lidskoprávních klauzulí nehrají žádnou roli (fiat iustitia pereat mundus), libertarián odmítající jakoukoliv státní regulaci atd.

Z povahy Evropské úmluvy, kolem níž se vytvořila masa soudcovského práva, je nepochybné, že soudce ESLP je osobou právo dotvářející. Mělo by se tak dít ale s rozumnou mírou, s respektem k dosavadní judikatuře, bez nějakých velkých extrémů. V posledku je to soud jako



Zdeněk Kühn

instituce, nikoliv proměňující se individuální soudci, kdo spoluvytváří evropská lidská práva.

## Jak by se měla poměřovat efektivita mezinárodního soudce?

**AP:** Soud případ projedná kontraktorním způsobem se zástupci stran, a je-li to třeba, přistoupí k šetření, pro jehož účinné provedení poskytnou dotčené Vysoké smluvní strany všechny nezbytné prostředky. V jakékoli fázi řízení může být Soud nápomocen dotčeným stranám s cílem dosáhnout smírného urovnání případu na základě dodržování lidských práv, jak jsou stanovena Úmluvou a jejími Protokoly.

**MH:** Já se nedomnívám, že by se měla poměřovat efektivita mezinárodního soudce jako jednotlivce, ale soudního tělesa jako celku. Mezinárodního soudce považuji za týmového hráče, který - jako v každém týmu - může hrát různou úlohu. Důležité je, aby svou činností přispěl k úspěchu celku, aby tento společný úspěch považoval za svůj profesní cíl.

**ZK:** Soudce by měl přispívat k tomu, aby Evropský soud rozhodoval kauzy bez zbytečných průtahů, tak, aby se stěžovatelům dostala v rozumné době ochrana. Efektivita soudce předpokládá schopnost rozlišit věci důležité a věci jiné, přičemž naprosto převažující energie soudce a soudu by se měla přikládat těm prvním.

## Čím si myslíte, že můžete Vy osobně přispět k rozhodování ESLP?

**AP:** Potvrzující svou hlubokou víru v ty základní svobody, které jsou základem spravedlnosti a míru ve světě a které jsou nejlépe zachovávány na jedné straně účinnou politickou demokracií a na druhé straně společným pojetím a dodržováním lidských práv.

**MH:** Za prvé, zkušeností s činností v mezinárodním týmu a kvazisoudní ochranou lidských práv: Řadu let působím ve Výboru expertů Rady Evropy Evropské charty regionálních a menšinových jazyků, byla jsem také např. členem programu Rady Evropy a EU pro ochranu národnostních menšin v Ruské federaci. Za druhé, znalostí právního řádu jak České republiky, tak i ústavního práva řady středoevropských a východoevropských zemí, o kterých přednáším po téměř dvacet let na nejrůznějších institucích. Za třetí,



Maluena Hofmannová

znalostmi z oblasti práva sdělovacích prostředků, které hraje důležitou roli ve spojitosti s právy chráněnými článkem 10 Úmluvy. A konečně permanentní připraveností se neustále učit a analyzovat nové právní problémy.

**ZK:** Myslím, že splňuji řadu předpokladů, které jsem vytýčil v odpovědi na Vaši prvou otázku. V minulosti jsem pracoval jako advokátní koncipient, asistent poslance a posléze místopředsdkyně Poslanecké sněmovny, byl jsem asistentem na Ústavním soudu, od roku 2008 jsem soudcem Nejvyššího správního soudu. Od roku 1997 působím na Právnické fakultě UK v Praze jako akademik. Cenná může být mimo jiné i moje americká zkušenost, ať již akademická, tak i praktická (vystupování před americkými federálními soudy v některých klíčových ústavních otázkách, jako např. hromadná žaloba pozůstalých po obětech holocaustu proti italské pojišťovně Generali).

## Před jakými zásadními výzvami dle Vašeho názoru v současnosti stojí ESLP? Je reformovatelný? Jakým směrem by se případná reforma měla ubírat?

**AP:** Smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.

**MH:** Zásadní výzvou ESLP po celou dobu jeho působení je splnění cíle, uvedeného v preambuli k Úmluvě, totiž dosažení větší jednoty mezi členy Rady Evropy prostřednictvím ochrany a dalšího rozvoje lidských práv a základních svobod. Může však být tato „větší jednotka“ dosažena za současného stavu, kdy je ESLP zahlcen

stížnostmi a stojí na hranici svých fyzických možností? Jak víte, řadu důležitých změn přinesla úprava Úmluvy 14. protokolem, tak i zavedení tzv. pilotních rozhodnutí v pravidlech Soudu. K této problematice probíhají řady jednání, poslední ukončené Brightonskou deklarací. Nejdůležitější trvalou výzvou je, aby Vysoké smluvní strany zajistily práva a svobody uvedené v Úmluvě ne na mezinárodní, ale na národní úrovni, jak to vyžaduje její článek 1. Klíčovou otázkou diskuse by tak mělo nadále být: Jak zajistit, aby všechny Vysoké smluvní strany garantovaly prosazení práv ESLP na území pod svojí jurisdikcí? Jako východisko proto vidím méně pasáž Brightonské deklarace, která uvažuje rozšířit kompetence ESLP o dodatečnou nezávaznou interpretační pravomoc, ale spíše úvahu o perspektivním zavedení předběžné otázky, jak ji známe z praxe Soudního dvora Evropské unie, či využití mechanismu Statutu Rady Evropy v případě, že Vysoká smluvní strana pravidla Úmluvy pod svou jurisdikcí permanentně nezajišťuje.

**ZK:** ESLP v současné podobě přestává být funkčním, počty nedodělků na tomto soudě každým rokem dramaticky přibývají, efektivita ochrany práv je drasticky snížena neúnosnou dobou projednávání případů. Přesto doufám, že je reformovatelný (pokud by tomu tak nebylo, vůbec bych svou kandidaturu na ESLP ani nezvažoval). Část reformy musí přijít zevnitř, větší efektivitou jednotlivých procedur, resp. vytvořením procedur nových, část zvenčí. Těmi vnějšími pozitivními impulsy myslím především větší důvěru Východoevropanů ve vlastní instituce. Není prostě v dlouhodobé perspektivě myslitelné, aby u průměrného Rumuna, Čecha, Poláka či Ukrajince byla deset a vícekrát větší pravděpodobnost, že se svých práv bude domáhat ve Štrasburku, než je tomu u průměrného Němce či Španěla. Bez důvěry v domácí justici ve většině evropských zemí nemůže být jakákoliv vnitřní reforma ESLP dlouhodobě úspěšná.

**Existuje nějaký rozsudek ESLP, se kterým se nemůžete ztotožnit, nebo naopak nějaký, který Vám mluví z duše, byť by byl kontroverzní?**

**AP:** Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami.

**MH:** Ne, rozsudek, se kterým se vůbec nemohu ztotožnit, neexistuje. Za správné,

i když z lidské pozice těžké rozhodnutí považuji rozsudek Velkého senátu z 1. června 2010 *Gäfgen proti Spolkové republice Německo*. Markus Gäfgen byl studentem práv, který unesl a zavraždil jedenáctiletého chlapce, jeho tělo schoval na neznámém místě a vyžadoval od rodičů výkupné. Byl zadržen při předávání výkupného; policejní důstojník, jenž ho vyšetřoval, doufal, že se podaří dítě najít živé, a pro jeho záchranu Gäfgenovi hrozil mučením. Gäfgen, který byl posléze odsouzen za vraždu, si stěžoval na porušení článku 3 Úmluvy. ESLP odsoudil Spolkovou republiku za porušení tohoto článku s tím, že byť by byl důvod hrozby mučením sebemorálnější, zákaz mučení je absolutní a nemůže být překročen ani pro ochranu veřejného pořádku či bezpečí. To je jistě správný závěr; hrozba možnosti jakéhosi menšího či vyššího cílem odůvodněného mučení není nereálná, absolutní zákaz je zde tak jediné možné východisko.

**ZK:** Typickým příkladem kontroverzního rozsudku, s nímž souhlasím, je kauza *Schalk a Kopf proti Rakousku*. S ohledem na stav a průběh demokratické debaty o právech homosexuálů v Evropě si myslím, že je dobře, že k ní zatím ESLP neřekl finální slovo a věc ponechal na politické diskusi.

Naopak velmi se mi nelíbí série rozhodnutí ve věci výkladu zásady *Nulla poena sine lege*, kdy pod ní vztáhl ESLP též preventivní detenci. Typicky je to vidět například v kauze z roku 2009 M. proti Německu, kde na jedné straně stála poměrně důkladná německá interpretace zabezpečovací detence osob nebezpečných svému okolí, a na straně druhé nepřilíš přesvědčivá interpretace ESLP.



Aleš Pechal

**Aleš Pejchal** se narodil v roce 1952, v roce 1976 vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, v roce 1978 složil rigorózní zkoušku. Od roku 1980 působí jako advokát, nyní je partnerem společné advokátní kanceláře Pejchal, Nespala a spol.

Od roku 2009 je členem Human Rights Committee Council of Bars and Law Societies of Europe, od roku 2009 místopředsedou České advokátní komory pro legislativu vnitřní i vnější, od roku 2011 členem Legislativní rady vlády České republiky. V roce 2008 zvítězil v anketě „Právník roku 2007“ v oboru občanských a lidských práv a práva ústavního. Publikuje v Bulletinu advokacie, Právních rozhledech a dalších odborných časopisech v oblastech mj. civilního hmotného i procesního práva, ústavního práva a práva lidských práv.

**Mahulena Hofmannová** se narodila v roce 1957 v Praze. Po ukončení PFUK obhájila kandidátskou práci z oblasti mezinárodního práva, po působení v ČSAV referovala od roku 1992 o vývoji právních řádů zemí střední a východní Evropy v Ústavu Maxe Plancka pro mezinárodní právo v Heidelbergu (SRN). V roce 2006 obhájila v Kolíně nad Rýnem habilitační práci na téma „Postavení mezinárodního práva v právních rádech transformačních zemí“, vzápětí poté byla jmenována profesorkou evropského práva zemí východní Evropy na Univerzitě v Giessenu, kde je nadále čestnou profesorkou. V roce 2011 přešla na Právnickou fakultu University v Lucemburku, kde je profesorkou pro právo sdělovacích prostředků; zároveň vyučuje mezinárodní právo na PFUK v Praze. Za Českou republiku je členkou Výboru expertů Rady Evropy Evropské charty regionálních a menšinových jazyků.

Publikuje v oblastech ochrany národnostních menšin, právních řádů transformačních zemí a mezinárodního a evropského práva sdělovacích prostředků.

**Zdeněk Kühn** se narodil v roce 1973, vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a University of Michigan Law School, Ann Arbor v USA, kde jako první z České republiky získal titul doktora právních věd. V letech 1997 až 2001 pracoval v advokátní kanceláři jako advokátní koncipient. Od roku 2000 působil jako odborný asistent a v roce 2006 se stal docentem na katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde dosud působí jako pedagog. Od roku 2004 byl tři roky asistentem soudce na Ústavním soudu, podílel se rovněž na činnosti Legislativní rady vlády České republiky. V roce 2008 byl jmenován soudcem a přidělen k Nejvyššímu správnímu soudu. Je autorem několika monografií a desítek článků publikovaných u nás i v zahraničí.



Předsedkyně Nejvyššího soudu ČR  
**Iva Brožová**

a děkan Právnické fakulty Univerzity  
Karlovy **Aleš Gerloch**

si vás dovolují pozvat na konferenci:

## ODPOVĚDNOST V DEMOKRATICKÉM PRÁVNÍM STÁTĚ

pod záštitou **J.M. prof. RNDr. Václava  
Hampla, DrSc.**, rektora Univerzity  
Karlovy v Praze

**Čas konání:**

7. června 2012 od 9:00 hodin

**Místo konání:**

Collegium Maximum (č. 100/ 1. patro)  
Právnická fakulta Univerzity Karlovy  
v Praze; Náměstí Curieových 7, Praha 1

**Program:**

9:00 - 9:45 - registrace

9:45 - 10:00 - zahájení konference

- J.M. rektor UK

- předsedkyně Nejvyššího soudu

- Spectabilis děkan Právnické fakulty UK

10:00 - 12:20 - Panel I.

12:20 - 13:00 - shrnutí panelu + diskuze

13:00 - 13:30 - občerstvení

13:30 - 15:30 - Panel II.

15:30 - 16:15 - shrnutí panelu + diskuze

16:30 - Raut

Více informací **ZDE**.

## 1) Mezinárodní trestní spravedlnost

### Charles Taylor

#### První odsouzená hlava státu po šedesáti šesti letech

Anna Matušinová

Šedesát šest let trvalo mezinárodnímu společenství, než odsoudilo bývalou hlavu státu za zločiny podle mezinárodního práva. Po nacistickém vůdci Karlu Dönitzovi[1] si pomyslnou dvojku před své jméno může napsat liberijský exprezident Charles Taylor. Zvláštní tribunál pro Sierra Leone ho ve čtvrtek 26. dubna 2012 shledal vinným z napomáhání a navádění k válečným zločinům a zločinům proti lidskosti. Rozsudek je však nepravomocný, neboť se Taylor proti němu může odvolat. Zároveň se čeká na vynešení výše trestu, ke kterému má dojít 30. května 2012.

Jméno Taylor není světu neznámé. Liberijský exprezident, mediálně přezdívaný jako „řezník z Monrovie“, je typickým produktem krátkozraké americké politiky a propojenosti afrických režimů. Taylor se narodil v roce 1948 jako potomek propuštěných amerických otroků. Na studia ekonomie ho rodina vyslala do amerického státu Massachusetts. Do své vlasti se vrátil v roce 1980, nedlouho poté, co se díky úspěšnému puči dostal k moci někdejší člen amerických Zelených baretů Samuel Doe. Z Taylora se stal významný státní úředník, který dohlížel na veřejné zakázky, díky čemuž kontroloval značnou část státního rozpočtu. Jenže tři roky poté byl funkce zproštěn a dokonce obviněn, že zpronevěřil více než milion dolarů. Taylor byl nucen ze země utéct. Pro svůj útěk si vybral zemi, které věřil - USA.[2] Výběr se však ukázal jako chybný, neboť americké úřady ho zatkl. Ne pro zpronevěru, ale pro podezřelý obchod se zbraněmi.

Pobytu ve vězení si ale příliš neužil, z přísně střežené vazby záhadně utekl.[3] O tom, kde prožil následující léta, se spekuluje. Pravděpodobně zmizel v Libyi, kde se zapojil do partyzánského výcviku, jež organizovali vojenszí poradci Muammara Kaddáfího. V roce 1989 zaútočil jako vůdce Liberijské národní vlastenecké fronty (NPFL) na svou vlast. Provedl vojenský převrat, který dokonce ohlásil telefonicky přímo do studia rádia BBC. V tu dobu začala první občanská válka, v níž mezi lety 1989 a 1996 zahynulo asi 150 tisíc lidí a milion dalších byl vyhnán z domovů. V roce 1997 se NPFL transformovala na Národní vlasteneckou stranu (NPP), která vyhrála volby. Přestože charismatický Taylor měl již tehdy na svědomí tisíce lidských životů, stal se prezidentem. V roce 1999 však na severu země začal stoupat vliv Sjednocených Liberijců za usmíření a demokracii (LURD, sponzorem byla Guinea), což rozpoutalo druhou občanskou válku. Ta trvala až do roku 2003, kdy vzniklo Hnutí za demokracii v Libérii (MoDel, sponzorovaným vládou Pobřeží slonoviny), které začalo získávat vliv na jihovýchodě země, odpor vůči Taylorovi tak byl posílen. V létě 2003 již prezident ovládal pouze třetinu území a po nátlaku USA byl nucen z funkce odstoupit.

Zajímavý životní příběh válečného vůdce však tímto neskončil. Zvláštní tribunál pro Sierra Leone totiž Taylora obvinil a exprezidentovi nezbyvalo nic jiného než utéct ze země. Po tři roky nad ním držela ochrannou ruku vláda Nigérie. Poté však na něj Spojené státy vypsal dvoumilionovou odměnu a Interpol vydal zatykač. Na žádost nové liberijské prezidentky Ellen Johnson Sirleafové se ho nigérijská vláda rozhodla vydat. Taylor byl zřejmě varován,



Budova tribunálu Sierra Leone | Zdroj: <http://www.sc-sl.org/>

a proto se pokusil ještě o jeden, poslední útěk. Tentokrát neúspěšně. Bývalý vůdce byl zadržen v terénním autě s nemalými finančními prostředky poté, co se pokusil uprchnout do Kamerunu. Pod dohledem jednotek OSN byl nejprve dopraven do Libérie před Zvláštní tribunál pro Sierra Leone, poté byl však z bezpečnostních důvodů předán do Haagu.

Přestože činy Taylora v Libérii by též zasluhovaly pozornost soudů, Zvláštní tribunál se zabýval pouze činností spojenou s územím Sierra Leone. Žalobce Taylora obvinil, že v období tamní občanské války [4] vedl a vyzbrojoval místní protivládní povstalce ze Sjednocené revoluční fronty (RUF). Taylor měl povstalce podporovat finančně, distribuovat jim zbraně a pomáhat s vojenským výcvikem. Za jeho podporu mu měli dávat diamanty, kterými financoval vlastní občanskou válku v Libérii. Žalobce do spisu zahrnul takové trestné činy, jakými jsou terorismus, vražda, sexuální zotročování, plnění, otrokářství, rekrutování dětských vojáků a další.

Rozsudek nad čtyřiašedesátiletým bývalým vůdcem byl v Haagu vyneseno poměrně rychle, soudu trvalo čtyři roky, než k verdiktu dospěl. Před soudem vystoupilo sto svědků, včetně britské supermodelky Naomi Campbell. [5] Přestože rozsudek je brán jako velké vítězství spravedlnosti, určitá skepse je na místě. Jak je již u mezinárodních tribunálů zvykem, přímý vliv Taylora na činy v Sierra Leone prokázán nebyl. Žalobce nedoložil, že Taylor osobně zločiny nařizoval, a proto za ně nenese odpovědnost. Na povstalce totiž měl podstatný vliv, fakticky je však neovládal. Taylor tak byl uznán vinným z napomáhání k výše zmíněným zločinům, jeho přímý podíl však soud pro nedostatek důkazů neshledal.

Taylor sice není mediální hvězdou obdobného formátu jako jeho ugandský kolega Joseph Kony, nicméně i on přispěl do fondu světové kinematografie. Liberijský vůdce měl patřit k prominentním zákazníkům ruského obchodníka se zbraněmi Viktora Buta. [6] Známy film Obchodník se smrtí (v hlavní roli s Nicolasem Cagem) pojednává mimo jiné o obchodech Buta s Taylorem. Africký vůdce byl inspirací i pro film Krvavý diamant (v hlavní roli s Leonardem di Capriem). Přes dlouhou podporu ze strany afrických států i USA se Taylor nakonec pravděpodobně dostane do vězení. Odsouzený si má z bezpečnostních důvodů svůj trest odpykat v britském vězení s maximální ostrahou. [7] Snad bude v budouc-



nu stále častěji pravdivé tvrzení žalobkyně Brendy Hollisové, že „rozsudek potvrzuje, že vůdcovství přináší nejen moc a autoritu, ale též zodpovědnost a přičitatelnost. Žádná osoba, bez ohledu na to, jak je mocná, nestojí nad zákonem“.[8]

### Poznámky

[1] Dönitz se stal vůdcem nacistického Německa po Hitlerově smrti. Norimberský tribunál ho v říjnu 1946 odsoudil k deseti letům odnětí svobody. Bývalý jugoslávský prezident Slobodan Milošević stál před mezinárodním soudem, zemřel však před vynesením rozsudku.

[2] V období studené války představovala Libérie americký opěrný bod v Africe. Na jejím území byl umístěn vysílač, který šířil zpravodajství rozhlasové stanice Hlas Ameriky. Američané v Libérii měli též umístěný navigační systém pro námořní dopravu a vojenské letiště. Výrobce pneumatik Firestone vykupující liberijskou gumu dlouho finančně podporoval Taylora poté, co se stal prezidentem.

[3] Noviny Boston Globe přišly s informací (své konstatování však později zmírnily), že Taylor byl několik let informátorem CIA, právě ta mu měla pomoci zrealizovat útěk do Mexika. Na oplátku měl sehrát významnou roli v boji proti zkorumpovanému režimu Doe a přispět k jeho svržení. Doe byl paradoxně dlouhou dobu osobním přítelem prezidenta Ronalda Raegana.

[4] Občanská válka v Sierra Leone patří mezi nejkrutější občanské konflikty v Africe. V rozmezí let 1991 až 2002 zemřelo přibližně 250 tisíc lidí.

[5] Campbell měla v roce 1997 na večeři pořádané Nelsonem Mandelou v Jihoafrické republice dostat od Taylora „krvavé diamanty“. Modelka zpočátku existenci takového daru odmítala a spolupráci s tribunálem se vyhýbala. Poté, co jí tribunál pohrozil možným odsouzením za pohrdání soudem, přiznala, že „pár špinavých kamínků“ dostala, od koho však neví (viz Bulletin 2/2010).

[6] But byl na začátku dubna 2012 newyorským soudem odsouzen k pětadvacetiletému trestu odnětí svobody za pokus prodat zbraně teroristické skupině (jednalo se Revoluční ozbrojené síly Kolumbie, FARC) v Kolumbii. But tak získal nejnižší možný trest, musí ale navíc zaplatit pokutu 15 milionů dolarů.

[7] Lze očekávat, že britské vězení bude významně kontrastovat s luxusním životem vězňů v Haagu. Tamní vězni nemají tolik omezený pohyb a mohou udržovat vztahy se svými kolegy. Taylor ve vězení údajně navázal srdečné styky se svým starým nepřítelem Laurentem Gbagbem (bývalým prezidentem Pobřeží slonoviny) nebo s Thomase Lubangou (válečným zločincem z Demokratické republiky Kongo). Taylor před svým zjetím přestoupil na židovskou víru, kterou vehementně v haagském vězení praktikuje.



[8] Karimi, F.: Court finds Charles Taylor guilty of aiding war crimes, CNN, 26.4.2012 (<http://edition.cnn.com/2012/04/26/world/africa/netherlands-taylor-sentencing/index.html>).

## Zdroje

- Karimi, F.: Court finds Charles Taylor guilty of aiding war crimes, CNN, 26.4.2012 (<http://edition.cnn.com/2012/04/26/world/africa/netherlands-taylor-sentencing/index.html>).

- McConnell, T.: Did Charles Taylor, former president of Liberia, work for the CIA?, Globalpost, 19.1.2012 (<http://www.globalpost.com/dispatches/globalpost-blogs/africa-emerges/former-liberian-president-charles-taylor-worked-the-cia>).

- Special Court for Sierra Leone, rozsudek, 26.4.2012 (<http://www.sierra-leone.org/SCSL-03-01-T-1281.pdf>).

## Stíhání posledních nacistů

Markéta Glacová

Centrum Simona Wiesenthala (CSW) [1] vyhlásilo poslední „hon“ na stále ještě žijící nacistické zločince pod názvem operace „Poslední šance 2“ [2]. Jejím cílem je přivést přeživší nacistické zločince před soud, zejména pak příslušníky tzv. zásahových jednotek SS a strážní a služební personál likvidačních lágrů. Dle představitele CSW Efraima Zuroffa lze jejich počet odhadovat na osmdesát. Seznam nejhledanějších nacistů, jež Centrum zveřejnilo ve své výroční zprávě vztahující se k období od 1. dubna 2011 do 31. března 2012, obsahuje dvanáct jmen. Dvě z nich (Alois Brunner a Aribert Heim) patří osobám, u nichž existuje důvodné podezření, že jsou již po smrti. O dopadení Ariberta Heima, zvaného Doktor Smrt, má zájem také Německo a Rakousko. Obě země vypsalý za informace vedoucí k jeho dopadení odměny v celkové

výši 180 tisíc eur. Zbývající desítky žijících osob ze seznamu CSW se doposud výkonu odsuzujícího rozsudku (vyneseného v jejich nepřítomnosti po válce) či novému trestnímu stíhání z rozličných důvodů vyhýbá. Někteří mají neznámé místo pobytu (např. Laszlo Csatory), jiní doposud nebyli vydáni pro stíhání v jiném státě, ačkoli se o tom jedná (jde o Klaase Carla Fabera, Soesena Kama, Ivana Johna Kalymona, Helmuta Oberlandera, Karola Charlese Zentaie, Vladimira Katriuka) a proti další zatím nebylo přes probíhající vyšetřování vzneseno obvinění (Gerhard Sommer).

Nutno zmínit, že většina bývalých nacistů již dosáhla velmi vysokého věku, a proto hrozí, že nakonec nebudou potrestáni ani postaveni před soud. Příčinou může být buď jejich zdravotní nezpůsobilost vykonat udělený trest (jako tomu je např. u odsouzeného Algimantase Dailida), nebo neschopnost obhajoby zajistit dostatek důkazů a svědků, kteří by si na ně z období druhé světové války pamatovali. To je případ Sandora Kepira, jenž byl v loňském roce osvobozen maďarským soudem, neboť v prvním stupni jednání se nepodařilo dostatečně prokázat jeho vinu a Kepiro nakonec zemřel během odvolacího řízení.

Jedničkou na seznamu nejhledanějších nacistů v loňském roce byl Laszlo Csatory, jenž byl v rodném Maďarsku v nepřítomnosti odsouzen za válečné zločiny. Téměř půl století pobýval v Kanadě, odkud byl koncem 20. století nucen pro podezření z válečných zločinů odejít. V rámci operace „Poslední šance“ byl nalezen v Maďarsku a tamní justice se rozhodla jeho případ znovu prošetřit.

V polovině března pak zemřel jiný dlouhodobě hledaný nacistický zločinec, John Demjanjuk (rodným jménem Ivan Mykolajovyč Demjaňuk), v loňském roce nepravomocně odsouzený za napomáhání k vraždám více než 28 tisíc Židů ve vyhlazovacím táboře Sobibor. Řízení se Demjanjuk snažil původně vyhnout kvůli špatnému zdravotnímu stavu. Ten se ale neprokázal a před soudem se ze svých činů zodpovídal od listopadu 2009 (Bulletin 5/2011). Po roce a půl nad ním byl vynesen rozsudek. Proti pětiletému trestu, jenž mu byl uložen, se odvolal a s ohledem na vysoký věk zůstal až do rozhodnutí o odvolání na svobodě. Případ je důležitý zejména proto, že stanoví precedens, neboť to bylo poprvé v německé historii, kdy byl nacistický zločinec odsouzen bez konkrétního důkazu či oběti. Tento spor by tak mohl vést k znovuotevření vyšetřování bývalých dozorců v nacistických koncentračních táborech a dalších osob podezřelých z nacistických zločinů.



John Demjanjuk | Zdroj: Wikimedia Commons

Kromě Demjanjuka zemřel koncem loňského roku také Ladislav Nižňanský, v nepřítomnosti odsouzený za vraždění po Slovenském národním povstání. Ze známých odsouzených nacistů tak dnes žijí už jenom dva: Heinrich Boere a Erik Priebke.

Největším problémem při hledání bývalých nacistů je podle CSW nedostatek politické vůle, aby byli tito zločinci potrestáni a tím se dosáhlo spravedlnosti, což se týká zejména postkomunistické východní Evropy. Pochybná je kampaň vedená pobaltskými zeměmi zkreslující historii židovského holokaustu [3]. Problematické je však také vydání nacistických zločinců z některých západních demokratických zemí, jako jsou například Kanada, Norsko, Rakousko či Švédsko. Dopadení posledních nacistů by proto měly napomoci peněžité odměny až ve výši 25 tisíc eur, jež CSW slibuje za jakékoli informace o hledaných osobách. Dlouhý odstup od války a vysoký věk pachatelů by neměl být důvodem pro zastavení stíhání či rezignaci na ně, protože ani jejich vina se časem nezmenšuje.

### Poznámky

[1] Globální židovská organizace pro lidská práva, pojmenovaná po „lovci nacistů“ Simonu Wiesenthalovi, bojuje proti rasismu, antisemitismu, terorismu a podporuje lidská práva a důstojnost. Činí tak prostřednictvím informování o holokaustu. Vedlejší činností centra je celosvětová ochrana židovského národa, na což nepřímo navazuje také vyhledávání a stíhání nacistických zločinců.

[2] Tato operace navazuje na operaci „Poslední šance“, jež probíhala v letech 2003 až 2005 a vedla k trestnímu stíhání 102 osob. V posledních 10 letech bylo odsouzeno 89 pachatelů a proti dalším 83 osobám byla vznesena obžaloba.

[3] Kampaň vedená pobaltskými republikami usiluje o uznání rovnocennosti zločinů komunismu a holokaustu.

### Zdroje

- Jones, G.: Former Nazi guard Demjanjuk dies in Germany aged 91, Reuters, March 17, 2012 (<http://www.reuters.com/article/2012/03/17/us-germany-demjanjuk-idUSBRE82G08Y20120317>).

- Simon Wiesenthal Center: Annual Status Report on the Worldwide Investigation and Prosecution of Nazi War Criminals, 2012 (<http://www.wiesenthal.com/atf/cf/%7B54d385e6-f1b9-4e9f-8e94-890c3e6dd277%7D/ANNUAL%20STATUS%20REPORT%20ON%20THE%20WORLDWIDE%20INVESTIGATION%20AND%20PROSECUTION%20OF%20NAZI%20WAR%20CRIMINALS.PDF>).

- Simon Wiesenthal Center: Wiesenthal Center Annual Report Points to Importance of Demjanjuk Conviction as Precedent for the Prosecution in Germany of Additional Nazi War Criminals; Three New Names on Center's Latest Most Wanted List, April 18, 2012 (<http://www.wiesenthal.com/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=lsKWlBpJLnF&b=7929811&ct=11716097>).



Vlajka Severní Koreje

## Lidská práva v Severní Koreji

### Marnost nad marností?

Linda Janků

Systém gulagů v Severní Koreji zvaný Kwan-Li-So připomíná to nejhorší, co historie zná z obdobných táborů v Sovětském svazu, nacistické říši, Kambodži a mnoha jiných míst. Přesto je to téma, které se objevuje v titulcích médií pozoruhodně málo; podobně jako jiné zprávy týkající se porušování lidských práv ze strany severokorejského režimu. Zdá se, že brutální praktiky Pchjongjangu vůči vlastním občanům a potlačování elementárních lidských práv a svobod jsou, stejně jako hladomor a katastrofální životní úroveň tamějších obyvatel, pokládány za „evergreen“, který ve srovnání s Libyí, Sýrií či Egyptem nedokáže vzbudit větší pozornost a vytvořit mediální senzaci. Severní Korea je proto v titulcích zpráv prezentována téměř výhradně prizmatem vývoje jejího jaderného programu a hrozby, kterou toto snažení představuje pro regionální i mezinárodní mír a bezpečnost.

Navzdory tomu existují dlouhodobé snahy mezinárodních mezivládních i nevládních organizací zaměřené na zlepšení stavu lidských práv v Severní Koreji. Jejich cílem je upozornit na existující situaci a vyvinout na severokorejský režim tlak za účelem uvolnění represí. Nedávnou aktivitu v tomto ohledu vyvinula koalice s názvem The International Coalition to Stop Crimes against Humanity in North Korea, která sdružuje více než 40 nevládních neziskových organizací z různých zemí světa (za Českou republiku je jejím členem Člověk v tísni). Dne 3. dubna 2012 podala petici k Radě lidských práv v OSN za ukončení existence systému gulagů v Severní Koreji a požaduje zřízení nezávislé vyšetřovací komise pod záštitou OSN, která by se touto otázkou zabývala.

Právě systém vězeňských a převýchovných táborů nucených prací v Severní Koreji, v nichž jsou (často bez sdělení důvodu) drženi jednotlivci i celé rodiny, představuje pravděpodobně nejhorší aspekt obecně alarmujícího lidskoprávního profilu země a zároveň jednu z nejhorších humanitárních a lidských katastrof, ke kterým

v současné době ve světě dochází. Dle dostupných odhadů (mj. ze satelitních snímků) je v těchto táborech po celé zemi vězněno více než 200 tisíc osob. Některé z nich se zde dokonce i narodily a v zajetí tedy prožívají celý svůj dosavadní život.

Jedním z takových „děti gulagu“ byl až do svých 23 let i Shin Dong-hyuk, údajně jediný člověk, o kterém je známo, že se mu podařilo z tábora v Severní Koreji uprchnout, a který může podat otevřené svědectví o tom, co se za zdmi těchto míst děje. Jeho příběh je zachycen v čerstvě vydané knize z března 2012 s názvem „Escape from Camp 14“, kterou na základě Shinova vyprávění sepsal novinář Blaire Harden. Podobně jako nespočet dalších vězňů, Shinovi rodiče se v gulagu neocitli vlastní vinou (resp. kvůli něčemu, co sami spáchali). Za politické nepřátele byli označeni Shinovi strýcové, kteří údajně za války kolabovali s Jižní Koreou. To pro severokorejský režim představuje dostatečný důvod ke kolektivnímu uvěznění celé rodiny po následující tři generace, a to s odvoláním na nechvalně známou koncepci tzv. guilt by association (viny následkem blízkého vztahu s pachatelem), díky němuž se do táborů může dostat prakticky kdokoli, kdo se režimu z nějakého důvodu znelíbí.

Shinovi rodiče byli jedni z mála vězňů, kterým byla během jejich uvěznění poskytnuta manželská práva – Shin tak byl počat a narodil se v gulagu. V prostředí nelidských životních podmínek, nucených prací a pokřivení základních hodnot a rodinných vazeb tak prožil celé dětství a dospívání. Ve svých 14 letech byl podroben brutálnímu mučení, protože se jeho matka a bratr pokusili uprchnout (za což byli oba popraveni). Jemu se podařilo uprchnout o téměř deset let později, a to díky jinému vězni, který se ve své cestě za svobodou neúspěšně pokusil překonat elektrický plot s ostnatým drátem – Shin se v nestřežené chvíli vydrápal nahoru po jeho mrtvém těle, díky čemuž se mu podařilo dostat ven a posléze uprchnout do Jižní Koreje. Kniha zaznamenávající Shinovy zážitky ze severokorejského lágru se ihned po svém vydání stala bestsellerem a je tedy naděje, že téma porušování lidských práv v Severní Koreji díky tomu bude alespoň na čas mediálně reflektováno více, než je obvyklé.

Kromě aktivity mezinárodních organizací a nevládních iniciativ se nabízí rovněž otázka role mezinárodního trestního spravedlnosti, zejména možnost případného stíhání představitelů severokorejského režimu ze strany Mezinárodního trestního soudu. Ten se sice již jednou situací týkající se Severní Koreje zabývá, avšak nejedná se o vyšetřování zločinů spáchaných režimem vůči vlastním obyvatelům. Důvodem je ostřelování jihokorejské-

ho ostrova Jon-pchjong a potopení válečné lodi Čchonon ozbrojenými silami Severní Koreje v roce 2010 – žalobce MTS zahájil v prosinci 2010 předběžné vyšetřování těchto incidentů (které stále probíhá), a to s ohledem na možné spáchání válečných zločinů.

Zatímco v tomto případě je jurisdikce MTS bez problému dána, neboť ke spáchání inkriminovaných útoků došlo na území Jižní Koreje, která je stranou Římského statutu, situace týkající se možnosti vyšetřovat zločiny páchané severokorejským režimem vůči vlastním obyvatelům na svém území, je podstatně komplikovanější. Severní Korea ke statutu Mezinárodního trestního soudu z pochopitelných důvodů nepřistoupila ani nepřistoupí a jedinou možností pro zahájení vyšetřování tak zůstává založení jurisdikce MTS rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN. To se však zdá být ještě větší utopii než možnost dosažení zásadnějších změn díky stávajícímu nátlaku mezinárodních institucí a nevládních organizací. Severní Korea je vlivem své bezpečnostní a vojenské politiky vnímána jako závažná mezinárodní bezpečnostní hrozba, a je proto velmi nepravděpodobné, že by stálí členové Rady bezpečnosti ohrozili dosavadní taktiku vyjednávání a uvalování ekonomických sankcí tím, že by nejvyšší představitelé režimu vystavili nebezpečí trestního stíhání před MTS.

Severní Korea je místem, kde systematicky a dlouhodobě dochází k jedněm z nejhorších a nejvíce do očí bijících porušení mezinárodního práva lidských práv (a potažmo tedy i páchaní zločinů proti lidskosti) na světě. Navzdory tomu však není pozornost věnovaná této situaci ze strany mezinárodního společenství ani zdaleka odpovídající a razantnější akce Rady bezpečnosti za účelem umožnění výkonu spravedlnosti tak zůstává i nadále v nedohlednu. Přestože však politická realita nedává příliš nadějí na dosažení výraznější změny situace, historie již několikrát ukázala, že pád zdánlivě neotřesitelného totalitního režimu může být mnohem rychlejší a překvapivější, než by se kdo odvážil odhadnout. Naděje – byť v tomto případě zdánlivě mizivá – tedy umírá poslední a o změnu situace v zemi má smysl nadále bojovat.

## Zdroje

- Nice, G. – Schabas, W. A.: Put North Korea on Trial. The New York Times, 25 April 2012. (<http://www.nytimes.com/2012/04/26/opinion/put-north-korea-on-trial.html>)

- The International Coalition to Stop Crimes against Humanity in North Korea Submits Petition to United Nations to End Kwan-Li-So (Gulag System). 3 April 2012. (<http://www.fidh.org/The-International-Coalition-to>)

## 2) Evropský systém ochrany lidských práv

### Co nového ve Štrasburku

#### Svobodu projevu musí státy chránit aktivně

Melanie Phamová

Štrasburský soud předminulý měsíc vynesl plných čtrnáct rozsudků spadajících do kategorie s nejvyšší důležitostí. Produktivita nynějšího měsíčního období od 20. dubna do 20. května je však ve srovnání s tím předchozím přesně čtrnáctkrát nižší.

Jediný rozsudek v této kategorii byl případ *Frasilă a Ciocirlan proti Rumunsku* (stížnost č. 25329/03). První ze jmenovaných založil v 90. letech minulého století dvě společnosti zabývající se televizním (Tele M) a rozhlasovým vysíláním (Radio M Plus). Po údajných politických a ekonomických tlacích byl Petru Frasilă nucen Tele M prodat. Mezi Radio M Plus a Tele M se následně vytvořilo partnerství na úrovni spolupráce ve výrobě a vysílání. Dohoda o spolupráci zahrnovala také vstup do druhého patra budovy, kde výroba probíhala a kde mělo docházet k výkonu práce předmětné rádiové stanice. V témže roce, v jakém bylo uzavřeno partnerství, nebyli Frasilă ani Lucica Ciocirlan, tehdejší editorka rádia, vpuštěni do

budovy, a to na základě rozhodnutí představenstva televizní společnosti. Proti nemožnosti přístupu do budovy se oba poškození bránili u soudu. Soud prvního stupně akt prohlásil za protiprávní a uznal právo žalobců na vstup do jejich kanceláří. Ani po vynesení rozsudku a ani po následném soudním nařízení jeho výkonu nebyli Frasilă a Ciocirlan do budovy vpuštěni. Oba se pak pokusili o sérii trestních oznámení proti představenstvu, od roku 2007 se však kauza nijak nepohnula.

Po letech beze změny až Evropský soud pro lidská práva seznal porušení jejich svobody projevu (čl. 10 Evropské úmluvy). Kritiku směřoval také proti Rumunsku v tom smyslu, že měl projevit větší účast a poskytnout větší součinnost snaze stěžovatelů domoci se pravomocným rozsudkem přiznaného práva. Stát má nejen povinnost respektovat svobodu projevu jednotlivců (většinou vůči státu), ale musí být schopen vytvořit navíc takový systém ochrany svobody, který bude účinný mezi jednotlivci navzájem. V konkrétním rumunském případě navíc soud poukázal na neschopnost státu chránit nezávislost médií vůči ekonomickým a politickým tlakům, jejichž existence je evidentní.



Soudní místnost ESČP | Zdroj: © Council of Europe

## Listina základních práv EU v akci

Helena Bončková

Právně závazný status Listiny základních práv EU (dále též „Listina“) podstatným způsobem posílil ochranu základních práv v Evropské unii. Soudnímu dvoru EU umožnil stavět lidskoprávní argumentaci na nových základech, do čehož se lucemburští soudci hned po vstupu v platnost Lisabonské smlouvy s vervou pustili. Nárůst rozhodnutí, v nichž je citována Listina, byl v případě Soudního dvora okamžitý – z pouhých 4 v roce 2009 na 31 v roce 2010. Tribunál je v tomto případě překvapivě mnohem zdrženlivější – v roce 2010 citoval Listinu pouze ve třech rozsudcích.[1]

Stejně závatnou rychlostí, s jakou přibývají rozhodnutí Soudního dvora, v nichž Listina základních práv EU hraje významnou, ne-li přímo ústřední roli, však rovněž napadají předběžné otázky, které míří na interpretaci jednotlivých ustanovení Listiny. Níže proto uvádíme stručný přehled případů, jejichž rozuzlení bude stát za to v nejbližších měsících sledovat.

Pozornost si nepochybně zaslouží předběžná otázka ve věci *C-40/11 Yoshikazu Iida v. Stadt Ulm*. Německý soudce v ní požaduje odpověď na celou řadu otázek týkajících se výkladu čl. 6 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii (SEU) ve spojení s horizontálními ustanoveními Listiny, jakož i čl. 6 odst. 3 SEU ve spojení s obecnými zásadami práva Unie.[2] Paralela s historicky prvním lidskoprávním rozhodnutím Soudního dvora se tak přímo nabízí. Německý soud ostatně sám na věc *26/69 Stauder v. Stadt Ulm* ve své předběžné otázce odkazuje. Soudce se nejdříve ptá, zda je podle čl. 51 odst. 1 Listiny dána možnost použít Listinu již tehdy, pokud se na předmět sporu vztahuje vnitrostátní zákon (nebo části zákona), kterým byly provedeny i směrnice, ale nejen ty. Německý soud se dále rovněž ptá, zda lze v plném rozsahu použít „nepřísádaná“ základní práva EU vytvořená v judikatuře Soudního dvora, pokud v konkrétním případě není možné použít Listinu základních práv, jinými slovy, zda základní práva stojí samostatně a nezávisle vedle nových základních práv obsažených v Listině. Je však otázkou, jak se Soudní dvůr k dlouhému seznamu předběžných otázek v této věci postaví, neboť již jejich rozsah dává tušit, že nikoliv všechny nacházejí odůvodnění ve skutkovém základu sporu. U některých z nich Soudní dvůr nepochybně může dospět k závěru, že jsou pouze hypotetické. Generální advokátka Trstenjak ve svém stanovisku všechny otázky shrnula prakticky do jediné a vztahem Listiny a obecných zásad se explicitně nezabývá.[3]



Jednání Soudního dvora | Zdroj: © Soudní dvůr Evropské unie

Další zajímavá předběžná otázka byla podána ve věci *C-396/11 Radu*, která se týká evropského zatýkacího rozkazu a čl. 48 Listiny stanovícího presumpci nevinu a právo na obhajobu. Rovněž v tomto případě se bude ochota Soudního dvora zodpovědět jednotlivé otázky odvíjet od toho, nakolik budou nacházet odůvodnění ve skutkovém stavu věci samé. Předběžná otázka rumunského soudce díky svému obsahu osciluje mezi zjevnou nepřipustností z důvodu své vágnosti a velkým senátem z důvodu své závažnosti. Rumunský soudce v podstatě zpochybňuje základní principy, na nichž rámcové rozhodnutí o evropském zatýkacím rozkazu stojí. Obdobné problematiky se týká rovněž španělská věc *C-399/11 Melloni*.

Řada předběžných otázek, v nichž národní soudy odkazují na Listinu základních práv EU, se zjevně týká azylové problematiky. Například ve francouzské věci *C-179/11 CIMADE a GISTI v. Ministre de l'intérieur* se odkazuje na čl. 1 (lidská důstojnost) a čl. 18 (právo na azyl). Generální advokátka Sharpston se ve svém nedávném stanovisku vyslovila pro to, aby se směrnice o minimálních normách pro přijímání žadatelů o azyl vztahovala rovněž na ty žadatele o azyl, u nichž se podle tzv. Dublinského nařízení teprve určuje stát příslušný k posouzení žádosti o azyl.[4]

Obdobně ve věci C-4/11 *Spolková republika Německo v. Kaveh Puid* se německý soud v rámci azylového řízení dotazuje, zda je třeba tzv. nařízení Dublin II[5], podle něhož je členský stát oprávněn posoudit žádost o azyl, která u něj byla podána, vykládat v tom smyslu, že povinnost členského státu k výkonu práva, jež mu toto ustanovení přiznává ve prospěch dotčeného žadatele o azyl, lze dovodit také z důvodů, jež nemají původ v osobě žadatele o azyl, ani nevyplývají z jiných zvláštností konkrétního případu, nýbrž které jsou dány vzhledem k situaci, jež v příslušném členském státě ohrožuje základní práva žadatelů o azyl stanovená v Listině základních práv EU.

Ochrany osobních údajů a výkladu čl. 8 Listiny, v němž je zakotvena, jakož i čl. 41 Listiny, který stanoví právo na řádnou správu, se týká věc C-141/12 *Y.S. v. Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*. Nizozemský soud se táže, zda se dotčená osoba může přímo odvolávat na čl. 41 odst. 2 písm. b) Listiny, a pokud ano, zda v něm obsažená část věty „při respektování oprávněných zájmů důvěrnosti [rozhodování]“ musí být vykládána tak, že právo na přístup k tzv. přípravnému dokumentu může být z tohoto důvodu odepřeno. Přípravný dokument přitom stanoví základ pro rozhodnutí v některých typech správního řízení v Nizozemsku, v tomto případě se jednalo o udělení povolení k pobytu z důvodu azylu. Bude tedy víc než zajímavé sledovat, jak se Soudní dvůr k případnému přímému účinku citovaného ustanovení Listiny v budoucnu postaví.

### Poznámky

[1] Peers, Steve (2011), *The Rebirth of the EU's Charter of Fundamental Rights*, in: *The Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 13 (2010-2011), p. 291.

[2] Čl. 6 odst. 1 stanoví, že Listina základních práv EU má stejnou právní sílu jako zakládací smlouvy. Čl. 6 odst. 3 pak potvrzuje, že základní práva tvoří obecné zásady práva Unie. Horizontální ustanovení Listiny (čl. 51-54) upravují její výklad a použití.

[3] Stanovisko generální advokátky ze dne 15. května 2012 ve věci C-40/11, *Yoshikazu Iida v. Stadt Ulm*, bod 27.

[4] Stanovisko generální advokátky ze dne 15. května 2012 ve věci C-179/11 *CIMADE a GISTI v. Ministre de l'intérieur, de l'outre-mer, des collectivités territoriales et de l'immigration*, bod 68.

[5] Nařízení Rady (ES) č. 343/2003 ze dne 18. února 2003, kterým se stanoví kritéria a postupy pro určení členského státu příslušného k posuzování žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v některém z členských států.

## Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv

### Bude překonáno stádium stagnace?

Zuzana Melcrová

Závazek Evropské unie přistoupit k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), který je obsažen v čl. 6 odst. 2 Smlouvy o EU, trvá již od prosince 2009, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva. Od té doby se jej však nepodařilo naplnit. V případě přístupu EU k Úmluvě byla totiž zvolena forma přístupové smlouvy, což komplikuje celý proces v tom smyslu, že je nutné, aby všech 47 států Rady Evropy na jedné straně a Unie na straně druhé přístupovou smlouvu podepsaly a následně ratifikovaly. Navíc členské státy Rady Evropy a členské státy EU se vzájemně překrývají, tudíž vzniká mnohaúrovňové vyjednávací pole s velkým množstvím subjektů. Složitost a zdoluhavost přístupových procesů je tedy pochopitelná a zřejmě nevyhnutelná.

Prvním krokem k tomu, aby mohla Unie k Úmluvě přistoupit, bylo kromě zakotvení výše zmíněného čl. 6 odst. 2 SEU, přijetí 14. protokolu k Úmluvě, jenž formálně umožnil přístup EU k Úmluvě jako jediného mezinárodního subjektu mimo státy [1].

Rada Evropy dále zajistila vypracování návrhu přístupové smlouvy, který byl projednán na zvláštním zasedání Výboru pro lidská práva Rady Evropy ve dnech 12. - 14. října 2011. Přestože na zvláštním setkání delegátů členských států Rady Evropy byl tento návrh přijat pozitivně, proces přístupu byl zbrzděn na poli EU. Jednání mezi členskými státy Unie uvízla na mrtvém bodě, zrcadlící neschopnost dohodnout se na jednotném stanovisku, které by reprezentovalo vůli všech 27 zemí Unie. Největší spor se přitom týkal otázky účasti zástupců EU v orgánech Rady Evropy.

V dubnu tohoto roku jsme se konečně dočkali jistého pokroku v jednáních ze strany Unie, alespoň tedy po formální stránce. Téma se vrátilo na jednací stůl Rady, která v tiskové zprávě z konce dubna zmínila, že přístup EU k Úmluvě se stal předmětem intenzivních diskusí Rady. Jednání o přístupu a přístupové smlouvě by údajně měla být uzavřena bez zbytečných průtahů. Hlavním bodem následujících diskusí v rámci Unie by měla být vnitřní pravidla týkající se přístupu Unie k Úmluvě. [2]

Stádium diskusí a vyjednávání zjevně ještě ani zdaleka není u konce, nachází se teprve v první polovině, ne-li teprve třetině celého procesu začlenění Unie mezi smluvní

subjekty Úmluvy. Po konečné dohodě o přístupové smlouvě totiž bude následovat nejprve revize této smlouvy ze strany Soudního dvora EU, který bude posuzovat její kompatibilitu se zakládajícími smlouvami EU. [3] Pokud přístupová smlouva obстоjí, započne proces ratifikací této smlouvy všemi 47 státy Rady Evropy, což se oprávněně jeví jako značně zdoluhavý proces.

Podle dokumentu Rady Evropy shrnujícího přínos a hlavní změny 14. protokolu k Úmluvě má být přístup EU jedním z hlavních kroků k vytvoření evropského prostoru základních práv [4]. Jakkoliv vznešeně tento název zní, prakticky je hlavním cílem přístupu a vytvoření tohoto společného rámce ochrany lidských práv snaha o dosažení vzájemně kompatibilních systémů ochrany lidských práv v Evropě, které se budou doplňovat a vzájemně respektovat. Nutno podotknout, že tyto systémy již v dnešní době takovým způsobem v podstatě fungují. Evropská unie prostřednictvím Soudního dvora EU již dlouhodobě respektuje systém ochrany lidských práv Rady Evropy včetně práv zakotvených v Úmluvě. Nezbytnost tohoto postupu vyvstala především proto, že Unie v jistém bodě své existence začala postrádat vlastní

instrumenty ochrany lidských práv, což bylo s postupující integrací vnímáno jako značný deficit. Přístup Unie k Úmluvě se v tomto světle může jevit pouze jako proces, který má skončit formální deklarací stavu, jenž již dlouhodobě existuje. Přesto je však v tomto procesu nutné vidět přínos, neboť institucionalizovaná forma ochrany lidských práv má vždy potenciál být silnější a významnější zárukou, než jejich faktické dodržování na základě soudní judikatury.

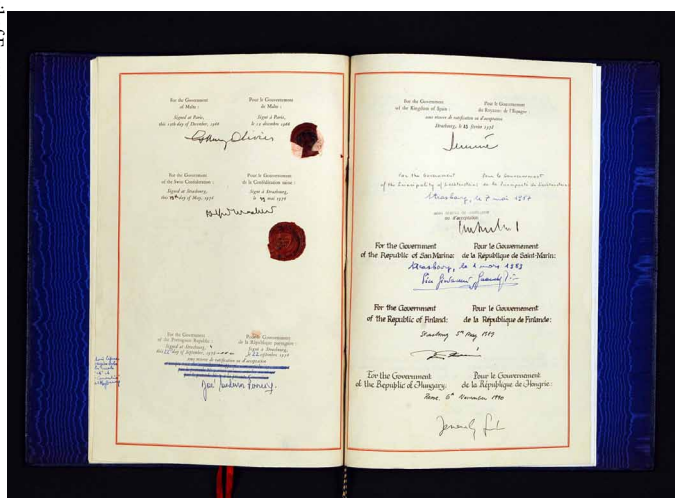
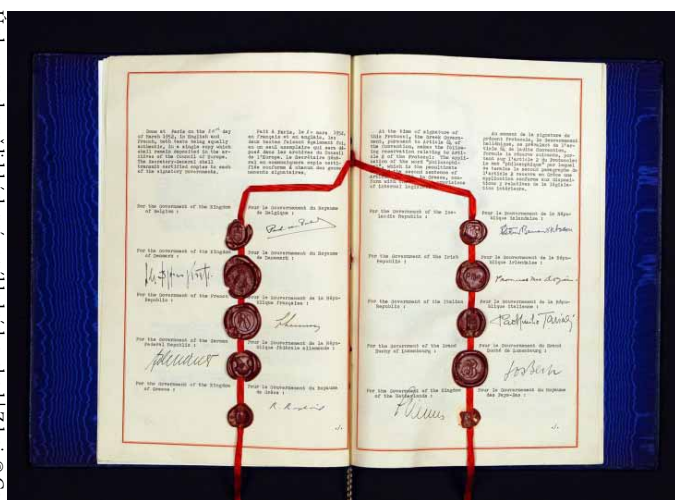
## Poznámky

- [1] 14. protokol vstoupil v platnost v červnu 2010.
- [2] Rada Evropské unie: Tisková zpráva z 3162. zasedání Rady ze dne 26. a 27. dubna 2012, str. 16. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: [http://www.consilium.europa.eu/ue-Docs/cms\\_Data/docs/pressData/en/jha/129870.pdf](http://www.consilium.europa.eu/ue-Docs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/129870.pdf).
- [3] Council of the European Union: Accession the European Union to the European Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Note No 14842/11, Brussels, 30 September 2011. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st14/st14842.en11.pdf>.
- [4] Council of Europe: Factsheet: Protocol 14, The Reform of the European Court of Human Rights. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/57211BCC-C88A-43C6-B540-AF0642E81D2C/0/CPProtocol14EN.pdf>.

## Zdroje

- Buyse, Antoine: Some Progress on EU Accession to the ECHR. ECHR Blog [online]. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: <http://echrblog.blogspot.com/2012/05/some-progress-on-eu-accession-to-echr.html>.
- Council of Europe: Factsheet: Protocol 14, The Reform of the European Court of Human Rights. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/57211BCC-C88A-43C6-B540-AF0642E81D2C/0/CPProtocol14EN.pdf>.
- Council of the European Union: Accession the European Union to the European Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Note No 14842/11, Brussels, 30 September 2011. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st14/st14842.en11.pdf>.
- Johansen, Stian Øby: The EU's Accession to the ECHR: Negotiations to resume after 7 month hiatus. Multirights Blog [online]. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: <http://blogg.uio.no/jus/smr/multirights/content/the-eus-accession-to-the-echr-negotiations-to-resume-after-7-month-hiatus>.
- Rada Evropské unie: Tisková zpráva z 3162. zasedání Rady ze dne 26. a 27. dubna 2012, str. 16. Citováno dne 22. 5. 2012. Dostupné na internetu: [http://www.consilium.europa.eu/ue-Docs/cms\\_Data/docs/pressData/en/jha/129870.pdf](http://www.consilium.europa.eu/ue-Docs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/129870.pdf).

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod | Zdroj: © Council of Europe



### 3) Mezinárodní politika a lidská práva

#### Na stáži v Úřadu vrchní komisařky OSN pro lidská práva

Kancelář s výhledem na Ženevské jezero

Kristina Hornáčková

Zajímáte se o lidská práva a chcete se dozvědět více o tom, jak je v praxi prosazuje Úřad vrchní komisařky OSN pro lidská práva? Chcete potkávat vrchní komisařku Navi Pillay ve výťahu nebo se přímo podílet na zasedání Rady OSN pro lidská práva? Nebo jen toužíte po oné kanceláři s výhledem na Ženevské jezero? Pokud jste v duchu odpověděli ano nebo vás alespoň trochu zajímá, jak se dostat a posléze přežít atraktivní stáž u OSN, pokusím se Vám na následujících řádcích zprostředkovat moji zkušenost s tříměsíčním pobytem v Ženevě.

#### Jak na to?

Informace o stážích v OSN jsem hledala na oficiálních internetových stránkách, konkrétně stránka OHCHR nabízí na jednom místě jak volná místa, tak i ad hoc stáže. Ty se otevírají vždy dvakrát ročně s nástupem buď v lednu nebo v červenci. Stáže jsou neplacené, obvykle v délce tří měsíců s možností prodloužení na další tři měsíce.

Každý stážista musí být v době stáže zapsán ke studiu, měl by ovládat dva z úředních jazyků OSN a splnit veškeré náležitosti přihlášky. Samotná přihláška je poměrně obsáhlá a zasílá se včetně všech příloh elektronicky nebo poštou. Přímo ve formuláři je místo pro životopis, krátký motivační dopis a vložení ukázky akademické práce v rozsahu 3 až 10 stran. Přílohami jsou potom kopie diplomů, výpisy známek, doklad o studiu a jazykové certifikáty.

Dle pravidel OSN jsou kandidáti informováni měsíc před očekávaným nástupem, a to telefonicky, případně e-mailem. Často jsou však stážisté vybíráni ad hoc a informování o nástupu jen pouhé dva týdny předem. Z vlastní zkušenosti i z rozhovorů s ostatními stážisty však vím, že jak nástup na stáž, tak zařazení i délka stáže jsou otázkou vzájemné domluvy, takže je možné v Ženevě strávit i čtyři nebo pět měsíců, případně si stáž rozložit tak, aby se stážista mohl účastnit více zasedání Rady pro lidská práva.

V přihlášce si každý uchazeč vypisuje tři oblasti zájmu, přičemž se jedná spíše o jednotlivá lidská práva jako například právo na vzdělání. Z doslechu však vím, že je možné si stáž domluvit v konkrétní kanceláři například dle tématu diplomové práce. Uchazeč se tak nehlásí do konkrétní sekce, ale samotné zařazení je spíše otázkou náhody či volby supervizora. V intranetu má totiž každý přístup k seznamu potencionálních stážistů, kde si je i jednotliví šéfové sekcí mohou dopředu „zamluvit“. Mezi kandidáty pak figurují zejména Francouzi, Švýcaři, Američané, zástupci španělsky mluvících zemí, Čína a sem tam se objeví i někdo z Afriky. Naopak ze zemí střední a východní Evropy je přihlášek minimálně.

Co se týče mých kolegů, složení odpovídalo četnosti přihlášek. Nejvíce zde bylo Francouzů, Španělů a zástupců Latinské Ameriky, ale zastoupení měla i Čína, Írán, Irsko, Česko a Slovensko. Poměrně překvapivé pak bylo věkové složení. Přestože většina stážistů byla ve věku kolem 25 let, tedy v posledních ročnících univerzit, pohyboval se věk stážistů v rozmezí od 22 do 36 let. Odborné zázemí stážistů je také poměrně různorodé, většinou se nachází na pomezí mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií, politologie a práva. Většina stážistů studuje přímo mezinárodní právo lidských práv, například studenti takového programu z Lyonu mají stáž v OHCHR přímo jako součást studia, případně mohou stáž absolvovat na základě zvláštních dohod mezi úřadem a nevládními organizacemi jako v případě kolegy z Irska.

#### Nelehké začátky

První den v úřadu je potřeba si kromě nezbytných formalit zařídit i veškeré pracovní zázemí jako je nastavení notebooku a vytvoření správného účtu, jelikož alespoň v naší sekci každý nový stážista dostal účet SPB *Intern 7*, ačkoliv tento již byl někomu přidělen. Stalo se milým folklorem sledovat, jak dlouho bude nováčkovi trvat zařídit si nový účet. Menší organizační chaos je důkazem, že se instituce soustředí především na to podstatné, tedy na práci.

Po prvním setkání se supervizorem a vstupním pohovoru, který by měl vyústit ve vytvoření plánu stáže, je každý



Sídlo OSN, Ženeva | Autor: Kristina Hornáčková



stážista přidělen do jednoho z týmů. V rámci sekce Zvláštních procedur (*Special Procedures Branch*), kde jsem byla stážistkou, kopírují jednotlivé týmy mandáty zvláštních zpravodajů, které jsou tematicky rozdělené. Horkou novinkou platnou od května tohoto roku je potom nová struktura divizí v rámci celé sekce, kdy se již nedělí mandáty dle generací práv (politická a občanská práva, sociální a kulturní atd.), ale jsou nově namíchaný víceméně dle příbuznosti, tak aby například týmy mandátů zvláštních zpravodajů týkající se násilí na ženách a práv žen patřily do jedné divize.

## Co vlastně dělá zvláštní zpravodaj?

Já jsem pracovala především pro mandát zvláštní zpravodajky pro oblast nezávislosti soudců a advokátů Gabriely Knaul, ale podílela jsem se i na práci mandátů zvláštního zpravodaje pro mučení Juana Méndeze či zvláštního zpravodaje pro svobodu projevu Franka La Rue. Náplní mojí práce byla příprava misí zvláštních zpravodajů, jejich vystoupení na konferencích či přímo v Radě pro lidská práva, dále zasílání *communications*, tedy dopisů členským zemím, ve kterých jsou kárány za konkrétní porušení lidských práv, anebo zpracování studií, zpráv či dotazníků.

Mezi nejzajímavější úkoly patřilo například vypracování přehledu odeslaných *communications* za uplynulý rok do podoby zprávy, se kterou poté zvláštní zpravodaj předstoupí před Radu pro lidská práva, nebo vyhodnocení odpovědí na dotazník ohledně lidskoprávního vzdělávání soudců a advokátů v podobě globální studie. Velmi atraktivní je také samotné zasedání Rady, které probíhá třikrát ročně a koná se při něm i řada doprovodných konferencí na aktuální témata. Osobně jsem se podílela na přípravě panelu o svobodě projevu na internetu, o který byl v rámci březnového zasedání Rady mimořádný zájem.

## Zkušenost k nezaplacení

Největším přínosem celé stáže v OHCHR, kromě toho, že se stážista naučí plynule přecházet z angličtiny do francouzštiny a případně ještě do španělštiny, je šance se dostat do blízkosti zvláštních zpravodajů a účastnit se zasedání Rady. Cennou zkušenost přináší také rozhovory s lidmi, kteří se přímo podílejí na chodu úřadu a příležitost se od nich učit. Možnost nahlédnout, jak vypadá práce OSN v praxi, je zkušeností k nezaplacení, a tak stojí za to vyběhat si stipendium, přežít hodiny hledání slušného ubytování v jednom z nejdražších evropských měst a utkat se se zdravou soutěživostí ostatních stážistů.

Podrobnější informace o stážích v OHCHR naleznete na: [www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/InternshipProgramme.aspx](http://www.ohchr.org/EN/AboutUs/Pages/InternshipProgramme.aspx).



Palais des Nations, Ženeva | Autor: Kristina Horníčková

## Jižní Súdán rok poté Z konfliktu do konfliktu?

Petr Příbyla

Získání nezávislosti pro Jižní Súdán z července 2011 se neslo na vlně optimismu. Nyní se ale na povrch vynořují dlouho přehlížené spory. Nadšeně oslavovaná nezávislost z července 2011 měla přinést mezi Súdánem a Jižním Súdánem klid zbraní. To se ale nyní zdá v nedohlednu. Téměř rok poté se mezi oběma zeměmi odehrály největší konflikty za posledních pět let. Vzájemné útoky se objevily v nejspornější oblasti Heglig. Ač tato oblast dle současných hranic leží v oblasti Súdánu, Jižní Súdán si na ni dlouhodobě klade nárok.

## Co leží pod povrchem současného sporu?

Co je kamenem úrazu, na kterém se obě země nedokáží dohodnout? Chtělo by se říci, že se jedná pouze o teritoriální spor, ale pod povrchem leží mnohem víc. A to doslova. Oblast Heglig, která je součástí oblasti Jižní Kordofán, údajně obsahuje 50 % veškerých ropných rezerv Súdánu, což je samozřejmě pro chartúmskou vládu zásadní. Tak důležité, že to stojí i za mobilizaci veškerých vojenských sil. Velikost ropných zásob v Jižním Súdánu jsou navíc výrazně větší, což severnímu sousedovi nepřidá na lehkém spánku.

Celá situace je navíc komplikovaná tím, že obě země sdílí pouze jeden ropovod. Jižní Súdán tudíž nemá jinou realistickou možnost, jak transportovat ropu ze svých těžišť, než za pomoci ropovodu probíhajícího skrze súdánské území a následně přes přístav v Chartúmu do zbytku světa. Alternativa v podobě přepravy ropy přes nevyasfaltované silnice v Keňské republice je sotva možná a výstavba nového ropovodu zase během na dlouhou trať. Na obě

varianty vláda v Džubě nemá finance ani politickou vůli. Jediným racionálním řešením se tak zdá dohoda na poplatcích za transit ropy mezi Džubou a Chartúmem. To je však velmi komplikované.

Stačí se podívat v jakém stádiu se současná jednání ocitají. Zatímco dle nezávislých expertů by měl Chartúm vystavit Džubě účet na 2 až 3 dolary za převod jednoho barelu (což odpovídá mezinárodním standardům), při sledování smlouvání mezi oběma vládami nad tímto tématem se nezdá, že by si v dohledné době podaly ruce. Súdán prozatím požaduje 32 dolarů za barel, kdežto Jižní Súdán nabízí 0,41 dolarů za barel.

Je důležité zvážit, jaké následky by měl politický a ekonomický úpadek Jižního Súdánu. Prozatím tato země zcela naplňuje charakteristiky křehkého státu a je jen krůček od zhroucení. Minimální investice do jiného průmyslu než ropného jsou neblahou realitou a Jižní Súdán prakticky naplňuje veškeré symptomy „holandské nemoci“, kdy soustředění se na těžbu ropy zcela zastiňuje jiné průmysly (výnosy z ropy zde tvoří celých 98 % státních příjmů). V polovině května ve stejném duchu psal list Los Angeles Times, když upozornil na tajnou zprávu Světové banky, která tvrdí, že Jižnímu Súdánu má od června tohoto roku hrozit státní kolaps, pokud by vláda v Džubě byla nucena zastavit vývoz ropy a přišla by tak prakticky o jediný zdroj příjmů.

## Na cestě k humanitární katastrofě?

Po 21 letech občanské války je lidskoprávní situace v Jižním Súdánu kritická a zhroucení režimu by jen prohloubilo dosavadní humanitární krizi. Jižní Súdán se drží v poměru k ostatním státům na zcela posledních příčkách co

do vzdělanosti, gramotnosti, výživy dětí a přístupu k pitné vodě. Také úmrtnost novorozeňat je zde jedna z nejvyšších, mnohem větší než v případě Súdánu. Občanská válka s sebou přinesla více než 4 miliony běženců a 600 tisíc obyvatel, kteří se usídlili v utečeneckých táborech v okolních zemích a postupně se vracejí domů. Až 3 miliony lidí v současnosti v zemi trpí podvýživou a jsou ohroženi hladomorem. Distribuci humanitární pomoci do nejpostiženějších oblastí znesnadňuje chybějící infrastruktura (existuje pouze 40 kilometrů silnic), která dle OSN měla za následek, že se v roce 2011 humanitární pomoc dostala pouze k 40 % obyvatel.

Při pohledu za severní hranice směrem k Chartúmu se situace nezdá o mnoho lepší. Súdán je sužován občanskými konflikty téměř na všech čtyřech světových stranách – v oblasti Modrého Nilu, v Jižním Kordofánu na jihu, v Dárfúru na západě a navíc konflikty s nearabskými kmeny přelévajícími se z východu z Etiopie. Kombinace ztráty téměř 25 % výnosů státního rozpočtu následkem odtržení Jižního Súdánu s mezinárodními sankcemi kvůli genocidě v Dárfúru znamená další problémy pro udržení stability v zemi.

## Co by prohlubující konflikt znamenal pro celý region?

Konflikt mezi Chartúmem a Džubou se odehrává v již tak konfliktní zkušební oblasti, jejíž křehká stabilita se může zbořit jako hrad z karet. Stačí se podívat na situaci v okolních státech. Uganda, spojenec Jižního Súdánu, již na začátku sváru mezi Súdánem a Jižním Súdánem oficiálně deklarovala, že je připravena v případě pokračujících konfliktů vojensky podpořit vládu v Džubě. V Demokratické republice Kongo již po dvě desítky let probíhají boje s militantními skupinami u hranic na severu s Jižním Súdánem a ve východní oblasti Kivu nedokáže situaci zkrotit ani přítomnost jednotek OSN a EU. Navíc se zde podle posledních zpráv schyluje k novému rozsáhlejšímu konfliktu. Čad si nadále stěžuje na jméno se Súdánem kvůli situaci v Dárfúru a celou situaci komplikují jednotky Armády božího odporu (LRA), které se pohybují na hranicích Jižního Súdánu, Demokratické republiky Kongo a Středoafričské republiky. Podíváme-li se tedy na celou oblast, eskalace konfliktu může mít dalekosáhlé následky. Rozpoutání roztržky mezi Chartúmem a Džubou by navíc otevřelo stavidla nové vlně uprchlíků v celém regionu.





### Jaká je reakce mezinárodního společenství?

O to složitější je zhodnotit, jakou pozici má zaujmout mezinárodní společenství. Jak OSN, tak EU se v posledních týdnech snažily oživit politickou a ekonomickou spolupráci mezi oběma zeměmi. Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Navanethem Pillay navštívila v polovině května Džubu, přesto však zhodnocení samotné návštěvy nevyznělo jednoznačně: na jedné straně vyslala silnou kritiku vůči vládě za porušování lidských práv a neschopnost chránit své obyvatelstvo, avšak k současné situaci se Súdánem se příliš nevyjadřovala.

Celkově snahy mezinárodních a regionálních organizací ve vyjednávání dlouhotrvajícího řešení nemusí nutně padnout na úrodnou půdu. Toho si všímá i Marina Ottaway, analytička z Carnegie Institute for International Peace, která si všímá, že nadále trvající finanční či humanitární pomoc v podstatě nenutí žádnou ze stran k vážnějším snahám o dosažení míru. Politický tlak na obě vlády je však zřejmě jedinou možností, jak se v současnosti smysluplně v konfliktu angažovat.

### Zdroje

Ottaway, M.: From Conflict to Conflict. Carnegie Endowment for International Peace. May 2012 (<http://carnegieendowment.org/2012/05/16/sudan-from-conflict-to-conflict/as7w>).

Ottaway, M.: War in the Sudan. Carnegie Endowment for International Peace. May 09 2012 (<http://carnegieendowment.org/2012/05/09/war-in-sudan/apt4>).

South Sudan Fragile Peace: Tensions Simmer in Oil-Rich Region. AlertNet. 16 February 2012 (<http://www.trust.org/alertnet/crisis-centre/crisis/south-sudan-fragile-peace#detail-section4>).

South Sudan Monitor April 2012. Saferworld (<http://www.saferworld.org.uk/downloads/pubdocs/S%20Sudan%20Monitor%20April%202012.pdf>).

Sudan v. South Sudan. Close to the Brink. The Economist. April 28 2012 (<http://www.economist.com/node/21553453>).

## Kauza Čchen Kuang-čcheng

Útěk z domácího vězení, diplomatická roztržka a nako-  
nec studium v USA

Kristina Hornáčková

Čchen, slepý čínský aktivista angažující se zejména za práva žen, utekl ze svého domácího vězení 22. dubna tohoto roku. Stalo se tak po 19 měsících neoprávněného zadržování, které následovalo po téměř čtyřech letech ve věznici. Čínské úřady v provincii Shandong nebyly schopny ochránit Čchenova práva a údajně se přímo podílely na perzekucích proti samotnému aktivistovi i jeho rodině. Jeho blízcí byli drženi společně v domácím vězení, ostatní příbuzní byli zadrženi v souvislosti s útekem a mohli být vystaveni mučení. Ostatně o samotném útěku natočil Čchen spolu se svojí ženou video adresované přímo čínskému premiérovi, kde popisují i podmínky domácího vězení a neustálé perzekuce ze strany policistů. Po svém útěku se uchýlil do Pekingu, přesněji na ambasádu Spojených států amerických.

Ambasádu Čchen opustil až po příslibu čínských úřadů, že mu bude v Číně umožněn normální život a vydal se do nemocnice za svojí ženou a dětmi. Tímto krokem vyvolal diplomatickou roztržku mezi USA a Čínou, zároveň také zapříčinil kritiku americké ambasády, která údajně nebyla schopna postarat se o aktivistovo bezpečí. Jak ale uvedl americký velvyslanec v Číně Gary Locke, mimochodem sám čínského původu, Čchen o azyl nepožádal a spíše toužil zůstat se svojí rodinou. Po varování svých příznivců, že další setrvání v zemi by mohlo ohrozit jeho bezpečnost, se nakonec rozhodl požádat úřady o vystavení cestovních dokladů.

Po několika dnech nejistoty, zda Čchenova rodina skutečně vycestuje za hranice Číny a po intervenci americké ministryně zahraničních věcí Hillary Clinton, docestoval právník-samouk po měsíci od svého útěku z domácího vězení do Spojených států. Zde bude působit na New York University. Zatímco američtí a čínští diplomaté spolu jednali o Čchenově osudu, čínská policie se soustředila na zatýkání jeho přátel a příznivců, jejichž osud zůstává nadále nejasný.

### Zdroje

- Amnesty International (2012). Chen: US pressure key as China shows 'bad faith', 3. 5. 2012 (<http://www.amnesty.org/en/news/chen-us-pressure-key-china-shows-bad-faith-2012-05-03>).

- Human Rights Watch (2012). China: Protect Chen Guangcheng from extrajudicial violence, 27. 4. 2012 (<http://www.hrw.org/news/2012/04/27/china-protect-chen-guangcheng-extrajudicial-violence>).

- Watts, J. – Harris, P. (2012). Chen Guangcheng arrives in US but fears remain for family in China, 20. 5. 2012 (<http://www.guardian.co.uk/world/2012/may/20/chinese-activist-escapes-us-plane>).

## 4) Česká republika a lidská práva

### Hnutí Occupy v Brně

Melanie Phamová

The Occupy movement je mezinárodní hnutí, které se snaží upozornit na ekonomickou a sociální nerovnost ve společnosti. Shromáždění doslova okupující konkrétní strategická místa se začala objevovat v druhé polovině roku 2011. První stany užívající slogan „My jsme 99 %“ s cílem varovně poukázat na roli obrovských korporací a globálních finančních systémů, které ve světě vládou a rozmnožují bohatství pouze ve prospěch malé skupiny obyvatel (1 %), byly rozbity blízko Wall Street. Myšlenky a cíle hnutí se ukázaly být atraktivními a další okupační skupiny se začaly tvořit po celých Spojených státech amerických a dostaly se i za jejich hranice. V České republice se první okupující sešli v Praze na jaře tohoto roku. V polovině května se podobný úkaz objevil i v Brně. V médiích se objevily spíše kusé a z kontextu vytržené údaje o podstatě a cílech okupačního shromáždění. Na následujících řádcích si představíme pár informací o hnutí z úst jednoho z účastníků Milana Strmiska.

Na každém kroku se dozvídáme o spíše velké nespokojenosti občanů s politickou a společenskou situací v zemi. Jen málokdy však spatříme snahu s tím skutečně něco dělat. Podle aktérů shromáždění jsou lidé rezignovaní a právě vůči nim je tato akce směřována. Hnutí se nepo-

važuje za protest, přesto používají stany a časově náročný postup. Chtějí tímto především přilákat pozornost okolí. Nemusí je po ulici nahánět, ani demonstrovat pod okny. Tisíce lidí kolem nich projde jen s malým povšimnutím, stany však také některé z nich přilákají. Pak nastává pravý účel hnutí a tím je informovat a podněcovat diskuzi. Strmiska s ostatními nepožadují razantní pád vlády jako mnohé jiné demonstrace, navíc bez jakékoliv nabízené alternativy. Snaží se seznámit lidi s možnostmi změny, která by samozřejmě měla jít hlavně „odspodu“ – skrze jejich vlastní angažovanost. Uvítali by větší využívání prostředků přímé demokracie, zároveň si však idealisticky nemyslí, že by změna systému měla být okamžitá nebo celoplošná. Nepovažují současný systém za vyloženě špatný, ale pokládají za vhodné, ba nutné, aby se i nadále zlepšoval a své nedostatky řešil. Pokud prý většina občanů nesouhlasí s konkrétní vládou, mělo by to mít vliv na její další kroky i na její přežití. Vhodným instrumentem k projevení názoru občanů je pak podle protestujících právě zavedení prvků přímé demokracie.

Samotní protestující podle svých slov nenabízejí jediné „správné“ řešení či alternativu. Do jejich diskuze se aktivně připojil i kolemjdoucí, který „prezentoval nápad vytvořit občanskou skupinu, která by monitorovala nakládání s veřejnými financemi v Brně s cílem ztížit korupci“. Přes všechny pochybnosti o možnosti vymýcení korupce, považuje Strmiska nápad za vyústění jejich snahy podnitit



Protestující před Janáčekovým divadlem v Brně | Autor: Michala Kašperová



Autor: Michaela Kašperová

v lidech úsilí se svou nespokojeností něco dělat. Protestující však podle jeho slov nepovažují za pravděpodobné, že by postavení několika stanů ihned vyvolalo reakci politické reprezentace.

Strmiska zároveň dementoval zprávy z médií o tom, že by délka trvání Occupy byla závislá na pádu vlády a dodal: „Nemyslíme si, že výměna modrých za oranžové něco změní.“ V případě většího zájmu odkazuje na Hnutí za přímou demokracii, kde v současné době probíhá petice za celonárodní referendum (petice má nyní údajně více než 3.200 podpisů). Více podrobností o Occupy Brno můžete nalézt na jejich webové stránce [www.my2012.g6.cz](http://www.my2012.g6.cz).

Zajímavý je právní rozměr celé akce. Otázkou například je, zda lze iniciativu protestujících považovat za shromáždění (ve smyslu Listiny základních práv a svobod a zákona o shromáždění), či zda se o shromáždění nejedná a účastníci akce potřebují povolení radnice, jak tvrdí mluvčí městských policistů Denisa Kapitančíková [1]. Tato právní otázka by se mohla stát klíčovou tehdy, pokud by se městské části Brno-střed „okupace“ parku znelíbila natolik, že by se rozhodla protestující z veřejného prostranství vykázat.

#### Zdroj

[1] Hrstka mladých lidí stanuje v centru Brna. Chtějí změnit systém. Idnes.cz. 21. 5. 2012, dostupné na [http://brno.idnes.cz/v-centru-brna-stanuji-kvuli-politice-dsg-/brno-zpravy.aspx?c=A120521\\_1780820\\_brno-zpravy\\_mav&fb\\_source=message](http://brno.idnes.cz/v-centru-brna-stanuji-kvuli-politice-dsg-/brno-zpravy.aspx?c=A120521_1780820_brno-zpravy_mav&fb_source=message)

## Jaro na Ústavním soudu

Eliška Wagnerová, její nástupci a soud po jejím odchodu

Ladislav Vyhnánek

Ačkoliv si Ústavní soud v posledních letech na nedostatek pozornosti stěžovat nemůže, lze jistě jaro 2012 považovat za mimořádně zajímavé. Jednak v březnu započal odchodem místopředsedkyně začátek konce „druhého“ Ústavního soudu a navíc se rozhodně nedá říci, že by se dařilo uvolněná či brzy se uvolnívá soudcovská místa zdárně naplnovat. Kromě toho samozřejmě Ústavní soud i na jaře rozhodoval v několika velmi zajímavých věcech. Pojdme se však na tyto události podívat postupně.

Když na konci března opustila Ústavní soud Eliška Wagnerová, neodešla s ní pouze soudkyně a místopředsedkyně, ale především výrazný a originální styl právního myšlení. Se jménem Elišky Wagnerové se pojila řada kontroverzních rozhodnutí, která si našla celou řadu příznivců i odpůrců, avšak nikdo z nich by nemohl Elišku Wagnerovou označit za tuctovou soudkyni. Pro působení Elišky Wagnerové na Ústavním soudu bylo příznačných několik věcí. Z formálního hlediska jistě nelze přehlédnout fakt, že jako soudkyně zpravodajka měla zdaleka nejvyšší poměr vyhovujících nálezů, tj. právě přidělení věci místopředsedkyni Ústavního soudu skýtalo stěžovateli největší šance na zastání vůči státní moci. Citlivost vůči mocenským zásahům do autonomie jednotlivce byla totiž jedním z definičních znaků filosofického a právního myšlení Elišky Wagnerové. Ve jménu svobody jednotlivce zasáhla Eliška Wagnerová nejednou i do zaběhnuté a po řadu let respektované právní praxe [1]. Bylo by však zřejmě chybou označit Elišku Wagnerovou (tímto prismaťem) za čistokrevnou liberálku; tento rys jejího myšlení byl totiž výrazně korigován její sociální citlivostí [2]. Z tohoto pohledu se tak zdá nejpřesnější definovat působení Elišky Wagnerové na Ústavním soudu skrze její důraz na lidskou důstojnost. V jejím pojetí se přirozeně nejedná o jednorozměrnou hodnotu, nýbrž spíše o fúzi (pouze zdánlivě) rozmanitých aspektů. Toto pojetí lidské důstojnosti, zastávané například Aharonem Barakem [3], zahrnuje uznání kvality lidské bytosti jako takové či respekt ke svobodě vůle a sebeurčení lidské bytosti, avšak zároveň i starost státu o fyzické i psychické blaho lidské bytosti (zde je např. patrný průsečík s odlišným stanoviskem k nálezů týkajícímu se regulačních poplatků). V celé řadě nálezů Elišky Wagnerové pak lze rozpoznat snahu o skloubení jednotlivých aspektů takto pojímané důstojnosti a jejich prosazení do české právní praxe. Těžko přehlédnout lze i – s ochranou lidské důstojnosti tolik nesouvisející – „přísnost“ Elišky Wagnerové na činnost

státních orgánů, zejména pak Parlamentu [4]. Ačkoliv by bylo naivní chtít takto v jednom odstavci představit byť i jen základní rysy působení Elišky Wagnerové v rámci Ústavního soudu, je i z tohoto stručného nástinu patrné, že z Ústavního soudu odchází celý jeden směr (být rozhodně nikoliv většinový) ústavněprávního myšlení a je velmi nepravděpodobné, že by tato mezera byla vyplněna některým z možných nástupců Elišky Wagnerové.

V tomto kontextu je však na místě připomenout, že není příliš pravděpodobné, že by v dohledné době vůbec nějaký soudce Ústavního soudu jmenován byl. Prezident republiky Václav Klaus již sice Senátu předložil ke schválení dva možné kandidáty (Jana Sváčka a Zdeňka Koudelku), z nichž však ani jeden potřebný počet hlasů v Senátu neobdržel. Plány prezidenta jsou v tuto chvíli nejasné, není však vyloučena ani možnost, že by prezident republiky do konce svého funkčního období žádného dalšího kandidáta Senátu ke schválení nenavrhl, či že by navrhl kandidáta, který již dříve neuspěl. V takovém případě by se bohužel opakovala situace z let 2003 – 2005, kdy byl Ústavní soud ochromen právě v důsledku nedostatečného personálního obsazení (za několik týdnů ukončí své působení na Ústavním soudu František Duchoň, půl roku poté Jiří Mucha a v létě 2013 pak v krátkém sledu dalších několik soudců). Jmenování nových ústavních soudců by tak bylo jedním z prvních důležitých úkolů nově zvoleného prezidenta republiky.

Bez ohledu na personální proměny však Ústavní soud na jaře již přijal několik významných nálezů. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 54/10 se opětovně přihlásil k restriktivnímu (*self-restrained*) přístupu v oblasti základních sociálních práv a za použití techniky odlišení (*distinguishing*) zamítl návrh poslanců na zrušení tzv. karenční doby (tj. neplacené první tři dny v případě dočasné pracovní neschopnosti). Nálezem sp. zn. Pl. 17/11 pak Ústavní soud zamítl návrh skupiny senátorů na zrušení odvodů a zdanění elektřiny

z fotovoltaických elektráren. Napadená úprava zavedla odvody za elektřinu ze slunečního záření a zdanila bezúplatně nabyté povolenky na emise skleníkových plynů a naopak zrušila osvobození od daně z příjmu v případě energetiky na bázi obnovitelných zdrojů. Přehodnocení postoje státu k veřejné podpoře tohoto druhu výroby energie mělo dle Ústavního soudu charakter toliko nepravé retroaktivity, která je na rozdíl od retroaktivity pravé obecně přípustná. V případě zrušení osvobození od daně z příjmu z provozu solárních zařízení Ústavní soud uvedl, že toto opatření směřovalo k naplnění významného veřejného zájmu (stabilita cen energií či kontrola veřejného dluhu), kterým by bylo možné v duchu judikatury Ústavního soudu odůvodnit i potenciální zásah do legitimního očekávání. Princip právní jistoty totiž dle Ústavního soudu nelze ztotožnit s požadavkem na absolutní neměnnost právní úpravy; ta podléhá mj. sociálně ekonomickým změnám a nárokům kladeným na stabilitu státního rozpočtu.

## Poznámky

[1] Srov. např. její „antietatistické“ nálezy sp. zn. I. ÚS 1835/07 (daňová kontrola) či sp. zn. I. ÚS 1849/08 (pokuta za nepodání vysvětlení), oba dostupné na <http://nalus.usoud.cz>.

[2] Srov. např. odlišné stanovisko Elišky Wagnerové k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (regulační poplatky), dostupné na <http://nalus.usoud.cz>.

[3] Barak, A. *The Judge in a Democracy*. Princeton University Press, 2008, str. 85 – 88.

[4] Srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 77/06 (přílepkový) či odlišné stanovisko k nálezu Pl. ÚS 24/07 (daňová reforma), vše dostupné na [www.nalus.usoud.cz](http://www.nalus.usoud.cz).



Ústavní soud v Brně | Autor: Packa | Zdroj: Wikimedia Commons

## Monitoring lidskoprávních publikací

### Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Linda Janků - Lubomír Majerčík - Hubert Smekal

#### Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Knob, M.: Další pokračování ságy slovenských důchodů před Ústavním soudem, Soudní rozhledy 4/2012.
- Král, R.: Otazníky nad posledním nálezem Ústavního soudu ČR týkajícího se tzv. slovenských důchodů, Jurisprudence 4/2012.
- Somorová, L.: Občianstvo SR v kontexte medzinárodného a európskeho práva, Justičná revue, 4/2012.

#### Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva

- Herzeg, J.: K požadavku na efektivní vyšetřování rasově motivovaných násilných trestných činů v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, Trestní právo 5/2012.
- Kmec, J. Právo na přístup k (Ústavnímu) soudu v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva – 2. část, Právní rozhledy 8/2012.
- Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva 3/2012:
- Věc Biziuk proti Polsku (Neoprávněné držení v psychiatrické léčebně)
- Věc Vejdeland a další proti Švédsku (Trestní postih šíření homofobních názorů)
- Věc B. proti Spojenému království (Diskriminace osob s poruchou učení ve výplatě sociálních dávek, charakter

neprávem vyplacených sociálních dávek)

- Věc Finogenov a další proti Rusku (Usmrcení rukojmích a přiměřenost zásahu proti teroristické skupině), komentář
- Věc Assunqao Chaves proti Portugalsku (Odebrání dítěte z biologické rodiny a zbavení rodičovských práv ve světle pozitivních závazků vyplývajících z práva na respektování rodinného života), komentář

#### Vnitrostátní právo

- Kotira P. - Čapkovičová, A.: Očkovanie detí - právo alebo povinnosť?, Justičná revue, 4/2012.
- Podhrázký, M.: Odepření osvobození od soudních poplatků s ohledem na „povahu“ sporu, Právní fórum 5/2012.
- Wilfling, P.: Ústavná povinnosť súdu vyrovnat' sa s argumentmi účastníkov konania, Justičná revue, 4/2012.

#### Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

- Kříž, Z. - Stixová, M.: Does NATO Enlargement Spread Democracy? The Democratic Stabilization of Western Balkan Countries. SEPS 1/2012.
- Mezinárodní politika - monotematické číslo 5/2012: Rozvoj a chudoba.
- Šipulová, K. - Hloušek, V.: Rozdielne cesty tranzitívnej spravodlivosti – prípady Českej republiky, Slovenska a Poľska. SEPS 1/2012.
- Šubrt, J. et al.: The Velvet Revolution and Modern Czech History in the Eyes of the Czech Population. Politologický časopis 1/2012.



Vážené kolegyně, vážení kolegové,  
dovoluje si Vás pozvat na 6. ročník mezinárodní vědecké konference

### Olomoucké debaty mladých právníků 2012

pořádané Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci pod záštitou děkanky  
prof. JUDr. Milany Hrušákové, CSc. v hotelu **Akademie v Hrubé Vodě u Olomouce**



Téma 6. ročníku: **Limity práva**, Datum konání konference: **16. 9. – 18. 9. 2012**

Více informací naleznete na <http://odmp.upol.cz/>.

## Centrum pro lidská práva a demokratizaci

www.iips.cz